

Le talmud s'étudie par groupe de 2 pour maintenir constante la dialectique du texte.

Une pensée en mouvement : la vérité relative

La dialectique dans le Talmud

Sur chaque sujet abordé dans le Talmud, au moins deux avis opposés sont discutés. Le Talmud se pose réflexivement cette question : comment accorder du crédit à une étude qui n'affirme aucune thèse univoque ?

Le Maharal commente longuement ce passage du Talmud, selon lui, la dialectique n'est pas une simple rhétorique verbale mais au contraire elle reflète la complexité contradictoire du monde lui-même.

מסכת חגיגה פרק א

דף ג, ב גמרא

קוהלת יב) דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות נתנו מרועה אחד [...] בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה תלמוד לומר כולם נתנו מרועה אחד אל אחד נתנן פרנס אחד אמרן מפי אדון כל וידבר אלהים את כל הדברים האלה. שמות כהמעשים ברוך הוא דכתיב (

Talmud de Babylone, Traité Hagigah, Chapitre 1 Page 3b

(Le traité 'Haguigah commente ce verset) Ecclésiaste (12,11) : "Les paroles des Sages sont comme des aiguillons ; les dires des auteurs de collections sont comme des clous biens plantés ; tout émane d'un seul et même Pasteur". [...]

"Les auteurs de collections" : Il s'agit de Maîtres qui siègent en assemblées pour étudier la Torah ; les uns se prononcent pour l'impureté, les autres opinent dans le sens de la pureté ; les uns interdisent, mais d'autres permettent ; les uns déclarent : "invalide", tandis que d'autres proclament : "valide".

Et si l'on voulait dire : Comment étudier la Torah avec toute cette diversité ? Le verset apporte l'apaisement : "ils ont été donnés par un seul Pasteur" (même si les interprètes sont nombreux). C'est un seul et même Dieu qui les à donnés. C'est un dirigeant unique (n'ayant pas la concurrence d'un autre prophète) qui les à répétés, après les avoir entendus de la bouche de Celui – béni soit-il – qui est le Maître de toutes les Créatures, ainsi qu'il est écrit (Ex.20,1) : "Et Dieu prononça toutes ces paroles".

באר הגולה למהר"ל מפראג

הבאר הראשון

ואמר בעלי אסופות, פ"א כי אי אפשר שיהיה דעת החכמים על דרך אחד, ואי אפשר שלא יהיה חלוק ביניהם כפי מה שהם מחולקים בשכלם. כי כל דבר ודבר אי אפשר שלא יהא בחינה יותר מאחת לדבר אחד. שאף אם הדבר טמא, אי אפשר שלא יהיה לו בחינה מה של טומאה. ובני אדם מחולקים בשכל ואי אפשר שיהיו כל שכלי בני אדם על דרך אחד כמו שיתבאר, ולכך כל אחד ואחד מקבל בחינה אחת כפי חלק שכלו. ועל זה קראם בעלי אסופות, ר"ל שיושבים אסופות ועוסקים בתורה שאף שהם מחולקים בשכלם מ"מ הם מתאספים יחד, וכאשר הם מתאספים יש בהם כל הדעות המחולקות. ואמר שמא תאמר א"כ האיך אני לומד תורה מעתה על זה אמר כלם נתנו מרועה אחד אל אחד נתנו פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים. וביאור זה, כי הש"י כאשר נתן תורה לישראל נתן כל דבר ודבר בתורה כפי מה שהוא.

ואמר שדין זה יש בו בחינה לזכות ויש בו בחינה לחובה, ודין של איסור והיתר יש בדין זה בחינה להיתר ויש כאן בחינה לאסור, וכן כשר ופסול יש בחינה אחת הפך האחרת. כמו שבעולם נמצא דבר מורכב מהפכים, ותוכל לומר על העץ שהוא מתיחס אל יסוד המים וכן הוא האמת שיש בו מן המים, ותוכל לומר שיש בו מן יסוד האויר וכן הוא האמת שיש בו יסוד האויר, ולא תמצא דבר פשוט לגמרי.

וכן בתורה אין דבר אחד טמא לגמרי שלא יהיה בו צד טהרה, ויש בו צד טומאה ג"כ. וכאשר אחד למד על דבר אחד טהור ונתן טעמו ושכלו לטהרה, הרי אמר בחינה אחת כפי מה שהוא, והאומר טמא ואמר טעמו זה אמר ג"כ בחינה אחת והיינו דאמר שכולם הם מפי אדון המעשים, ולמה הוצרך לומר כאן מפי אדון כל המעשים ומה ענינו לכאן, אלא ר"ל כמו שהש"י אדון כל המעשים וממנו נמצא עולם המורכב שיש בו דברים מתחלפים ויש אחד הפך השני, וכך הוא דבר זה שכל דבר יש לו בחינות מתחלפות שאין העולם פשוט שלא יהיה בו חילוף בחינות, א"כ המטמא והמטהר זה למד תורה כמו השני כי לכל אחד ואחד יש לו בחינה בפני עצמו, והש"י ברא את הכל והוא ברא הדבר שיש בו שתי בחינות. רק לענין הלכה למעשה אין ספק שהאחד יותר עיקר מן השני, כמעשה ה' אף כי הדבר הוא מורכב מ"מ אין זה כמו זה רק הא' יותר עיקר. שהרי העץ שהוא מורכב מד' יסודות, העיקר שגובר בו הוא יסוד הרוח כמו שידוע. וכן אף שיש לדבר אחד בחינות מתחלפות כולם נתנו מן הש"י, רק כי אחד מהם יותר עיקר והוא מכריע והוא הלכה. מ"מ אל תאמר כי דבר שאינו עיקר אינו נחשב כלום, זה אינו כי השומע כל הדעות הרי השיג הדבר כפי מה שיש לדבר בחינות מתחלפות, והרי למד תורה כפי מה שהוא הדבר שיש לו בחינות מתחלפות, רק לענין הלכה אחד מכריע על השני.

Le Puit de l'Exil, Maharal de Prague

Premier puits

On nous parle "d'auteurs de collections", c'est-à-dire de membres des assemblées. On veut dire qu'il est impossible que l'avis des Sages soit unanime et qu'il n'y ait pas entre eux de différences, puisqu'aussi bien leur intellect diffère. Car pour toute chose on ne peut imaginer qu'il n'y ait pas plus d'une manière de l'envisager. Ainsi si une chose est impure, il est impossible qu'elle n'ait pas un aspect par lequel elle aurait quelque chose de pur ; la réciproque est toute aussi vraie. Les hommes sont d'intelligence diverse, et il est impossible, comme on le verra, que toutes les intelligences soient identiques ; c'est pourquoi chacun a, des choses, une conception dépendant de son genre d'intelligence.

C'est pourquoi l'on a parlé de « membres des assemblées et se livrent à l'étude la Torah ; leur différence d'intelligence ne les empêche pas de se réunir ; et, lors de ces réunions, ils viennent avec leurs divergence d'opinions. Notre passage dit alors : "Dans ces conditions, on pourrait se demander comment arriver à étudier la Torah ?" Et l'on répond : "Il ne faut pas dire cela ! Tous ces enseignements viennent d'un seul et même Pasteur ! C'est un seul et même Dieu qui les a dispensés ! C'est un seul et même dirigeant qui les a articulés, d'après les paroles du Maître de toutes les créatures." Cela signifie, qu'au moment où Dieu a révélé la Torah à Israël, il l'a révélée mot à mot, telle qu'elle est.

Il a dit que telle loi peut avoir un aspect concernant l'innocence, et un autre visant la culpabilité ; que, dans telle règle sur les choses interdites ou permises, il peut y avoir des raisons d'interdire, tout autant que des arguments pour permettre ; de même, pour la validité ou l'invalidité pourra-t-on trouver des raisons contraires. C'est comme dans le monde, où l'on trouve des choses où sont associés des éléments contraires ; ainsi on peut tout aussi bien dire de l'arbre qu'il a été créé à partir de l'eau, et il est vrai qu'il a quelque chose de l'eau, mais il est également possible de soutenir qu'il a quelque chose d'un autre élément qui est le feu, et c'est également vrai. On ne trouve rien de complètement simple.

Il en va de même pour le Torah : il n'existe rien qui soit complètement impur, sans aucun aspect de pureté, tout en ayant cependant aussi les caractéristiques de l'impureté. Et lorsque quelqu'un enseigne, à propos d'une chose donnée qu'elle est pure, en donnant ses raisons qui font que l'esprit incline à en déclarer la pureté, il ne fait que donner l'image de l'un des aspects, tel qu'il existe. Mais celui qui opine pour l'impureté, en donnant ses raisons, il le fait également à la lumière de celui des aspects de la réalité.

C'est la raison pour laquelle on a dit que "toutes viennent de la bouche du Maître de toutes les créatures". Mais pourquoi a-t-on dû se référer justement ici à "ce qu'a dit le Maître de toutes les créatures" ; et quel rapport cela a-t-il avec le sujet traité ici ? Ce que l'on a voulu dire, c'est que, de même que Dieu est le Maître de toutes les créatures, et que c'est à cause de Lui qu'existe ce monde composite, fait de choses contradictoires les unes par les autres, de même en est-il pour le fait que toute chose comporte des aspects contradictoires, car on a point à faire à un monde simple et dépourvu de contradictions.

Aussi celui qui se prononce dans le sens de l'impur, comme celui qui opine pour le pur, ont, l'un et l'autre, étudié la Torah ; chacun d'eux a sa manière de voir les choses. Mais c'est Dieu qui a tout créé, y compris ce qui présente deux manières d'être envisagé. Mais lorsqu'il s'agit de dégager une règle valable pour une saine pratique, il est certain que l'une est plus décisive que l'autre.